

³⁹ Az egy igaz Isten nevében öntetett Kovács András és Baczó István által. 1702 esztendőben. Szentábrahámi György lelkipásztor idejében.

⁴⁰ Öntetett Baczó István, Kovács András, Szabó István stb. idejében 1785. április 13-án.

⁴¹ Az 1766-os összeírás szerint 425.

⁴² Ez az évszám egészen biztos, hogy hibás. Elsősorban azért, mert 117-ben még nem ismerték az arab számokat. Minden bizonnyal a harangöntő öntéskor kifejejtett egy számot. Lázár István vizitációs jegyzőkönyvében 1117 szerepel, ami szintén téves. Lásd: UELvKv. Püspöki vizitációs jegyzőkönyv 1788-1789. 469. Legvalószínűbb feltételezés az, hogy a harangot a torony építésének befejezése után, 1517-ben öntették a karácsonyfalviak. Vö: Homoród-karácsonyfalva. Falufüzetek. Szerk. Veres Péter. 1999. 20.

⁴³ Názáreti Jézus a zsidók királya 1545.

⁴⁴ museolum = szoba értelemben

⁴⁵ = hoc est, id est = azaz

⁴⁶ Az 1766-os összeírás szerint 285.

⁴⁷ Az 1766-os összeírás szerint 240.

⁴⁸ Öntött engem Felméri János 1667. esztendőben.

⁴⁹ currus = szekér

⁵⁰ Az 1766-os összeírás szerint 844.

⁵¹ Az egy igaz Isten és fia Jézus Krisztus tiszteletére és dicsőségére [öntetett]. Öntötte Vargyasi Daniel nemes patrónus idejében Kőműves Péter, 1667-ben. Lázár István vizitációs jegyzőkönyve a nagy harangon szereplő teljes szöveget megörökítette: „Fusa sum ut sonem in honorem et gloriam Unius veri Dei et Filii ejus Jesu Christi, Patrono Generoso Stephano Daniel de Vargyas. Me fudit Petrus Murarius. 1667.” Lásd: UELvKv. Püspöki vizitációs jegyzőkönyv 1788-1789. 425.

⁵² Ez a harang szent Simon apostol tiszteletére öntetett. Öntötte Kőhalmi Simon, a Campiliorum [mezei liliomok] rend apátja, 1615.

⁵³ contionálás = prédikálás

⁵⁴ compareállhassanak = megjelenhessenek

BAK ÁRON

EMBERHALÁSZOK (II. rész)

9. Jeremiás próféciájában a 16. fejezeten belül nem látszik világosan, hogy kiket kell kihalászni és elővadászni azokon a bizonyos napokon. Ezért a szövegösszefüggés alapján próbáljuk kideríteni, hogy a szöveg végső szerkesztésének szintjén kire is vonatkozhatnak ez az utalás.

a/ A 10. fejezet a Júda és Jeruzsálem ellen mondott próféciákat tartalmazza⁴⁸. Az 1-6 fejezetek Jósias korából, a 7-20 fejezet Jojákim korából származó anyagot tartalmaz, a 21-15 fejezetek pedig a zsidó királyság utolsó idejéből valók. Ennek az anyagnak a folytonosságát azonban más eredetű be-

toldások szakítják meg: kultuszi mondások, bölcsességmondások stb, és néhány kronológiai, életrajzi vonatkozás. Számunkra azonban a szerkesztői betoldások (16,14 k), az istentiszteleti beszéd (16,13 kk), vagy a személyes feljegyzések (16, 1 kk) a fontosabbak.⁴⁹ A 15. fejezetben fontos a személyes vonatkozású anyag: „Te tudod, Uram, emlékezzél meg rólam és tekints reám... Ha szavaidat hallattad, én élveztem azokat...Miért lett szüntelenné az én fájdalmam és halálosság, gyógyíthatatlanná az én sebem?” Amire hangzik a válasz: „e nép ellen erős ércbástyává teszek téged, és viaskodnak ellened, de nem győzhetnek meg téged, mert én veled vagyok...” (15,15.16.18.20) Ennek alapján következik a 16,11: „majd szóla az Úr nékem”, utána pedig fel van sorakoztatva, hogy mit mondott. Először a prófétát eltiltotta attól, hogy családot alapítson (1–4 v), azután eltiltotta attól, hogy kifejezze részvétét a gyászolók iránt (5–7 v), majd attól is, hogy együtt örüljön az örvendezőkkel (8–9 v). A 10–12 v. megmagyarázzák, hogy Isten azért tiltotta el őt mindentől, mert a nép elfordult Istentől: „ti gonoszabbul cselekedtetek, mint atyáitok; mert ímé, ti mindnyájan a ti gonosz szívetek hamisságát követitek, nem hallgatván reám”. A 13 v erre fel jelenti b e az ítéletet: „azért kivetlek titeket a földből arra a földre, amelyet sem ti nem ismertek, sem a ti atyáitok, és ott szolgáltok majd idegen isteneknek nappal és éjjel; mivelhogy nem könyörülök rajtatok.”⁵⁰

Eddig tehát világos az anyag felépítése: Isten jelképes cselekvést, illetve nem-cselekvést parancsol Jeremiásnak, hogy a nép ezáltal vegye észre a rendkívüli helyzetet: Isten nincs megelégedve velük, sem az ő atyáikkal! Most aztán erre a felhívott figyelemre következhet tovább a prófécia Isten ítéletéről. A 13 v ezért mondja: „kivetlek titeket e földről... szolgáltok majd idegen isteneknek; mivelhogy nem könyörülök rajtatok” - vagyis az egész népre vonatkozóan, hiszen az idegen istenek, meg az atyák megnevezése pontosítja, hogy az ítélet a választott népre, Izraelre vonatkozik. A következő versekkel azonban (14 k) már olyan szakasz kezdődik, amely kegyelmet hirdet: „és visszaviszem őket az ő földjükre, amelyet az ő atyáiknak adtam.” Látszólag teljesen új anyag van ide betoldva. De ez valójában szerves része a próféciónak, hiszen épp úgy LÁKÉN = azért (okhatározói praepositio)⁵¹ vezeti be ezt a szakaszt, mint a 15,19-et is, ahol az Isten léte feletti legnagyobb bizonytalanságban („olyanná lettél nékem, mint a bizonytalan vízű, csalóka patak!”), tehát az ítélet idején tetszik fel a szabadulás lehetősége: „Ha megtérsz, én is visszatérítelek téged, előttem állasz”. Az ítélet ugyanis nem csupán büntetés, hanem megigazítás igazságszolgáltatás által.

Az ítélet bejelentése együtt jár a kegyelem kihirdetésével. Ez a kegyelem pedig éppúgy a választott nép, Izrael számára van ígérve, mint maga az ítélet. Csak mostmár nem az ítélet idejére vonatkozik a HiNNÉH JÁMIM Bá'im = „ímé, eljönnek a napok”, mint a fennebb látott próféciaíknak, hanem a kegyelem idejére. Ez pedig fontos a szöveg további részére nézve, mert a 16–17 v anyaga olyan eredetűnek minősül, melyet későbbi szerkesztéskor iktattak be a szövegbe, éppen azért, mert a halászat-vadászat fogalma mindig az ítélet képzetével társult a próféciaíknak. Ezzel a beiktatással tehát a halászat-tól-vadászattól kölcsönzött kép elszakad az ítélet gondolatától, és a kegyelemhez társulva azt

mutatja be, hogy Isten milyen figyelemmel gondoskodik népének minden egyes elszéledett, vagy éppen elrejtőzött tagjáról.

A próféciában elhangzó ítélet és kegyelem ígéivel tehát párhuzamosan ismétlődik meg a 13 v ítélethirdetése után a 14 v-ben a kegyelem felmutatása. „Azért, ímé, eljönnek a napok, azt mondja az Úr”, s ami ezeken a napokon történik, az már maga a megvalósult megtérés lesz: a felismerése annak, hogy senki más nem cselekszik itt, hanem csak egyedül maga az élő isten, mert csodálattal fogják mondani, hogy „él az Úr” - A CHaj JHWH gyakori szókapcsolat⁵² a SámKir. könyveiben, a próféták közül pedig Jeremiásnál és Ezékielnél: az értelme szerint nagyon erős esküformula. Ezékielnél ennek a párhuzama a CHaj'aNI szókapcsolat, amely első személyben hangzik Isten szájából: „élek én!”⁵³. Az esküformula jelentése⁵⁴ nem csak annyi, hogy Isten léte fedezetét jelenti az adott szónak, hanem az is, hogy az élő Isten fog közbelépni akkor, ha nem bizonyul valóságosnak a fogadalom, vagy az adott szó. Ez az esküformula erősíti meg a 16,14 v-ben, hogy felismerték a kegyelem hatékonyságát. Mert mostmár nemcsak a múltra nézve fogják mondani, hogy Isten kiszabadította népét az egyiptomi rabszolgaságból, hanem a már jelenné változott jövőre való tekintettel, amelyre úgy tekintenek, mint befejezett cselekvésre: Isten „felhozta Izrael fiait északnak földéről és mindama földekről, amelyekbe elszórta őket!” Az 'LH Hifil perfectumának itt szereplő He^{ce}LáH alakja⁵⁵ azt jelenti, hogy Isten befejezettnek tekinti azt a döntését, amellyel arra készítette a népét, hogy elhagyja száműzetésének helyét. Az erre következő mondat pedig azt fejezi ki, hogy a hazatérés ennek megfelelően fog megtörténni: „mert visszaviszem őket az ő földjükre”. Itt is a Hifil perfectum van a SUB igénél (visszavinni, visszavezetni), de vav consecutivummal, ami azt fejezi ki⁵⁶, hogy csak ezután fog megtörténni a nép hazatérése. Ezért az eskü formulára következő mondat a hazatéréstől éppen olyan bizonyosságot fejez ki Isten szabadító kegyelméről, mint amilyent az egyiptomi szabadulással kapcsolatban birtokol Izrael. - Jeremiásnál a gyakori HiNNéH JáMIM Bá'IM („ímé, eljönnek a napok”)⁵⁷ egyformán jelenti be az ítéletet, de a kegyelmet is. A mi esetünkben félreérthetetlenül a kegyelem bejelentésére szolgál. A félreértésre: az ad okot, hogy „ímé, eljönnek a napok” szókapcsolat után nemsokára a 16 v-ben ott van az a kép, melyet a halászból kölcsönözve mindig az ítélettel kapcsolatban használtak az Ótestamentumban. Azután pedig az, hogy a 16 v-ben nincsen pontosan meghatározva, hogy kire vonatkozhatik az „óket”, vagyis a tárgyeset suffixuma a Plur. 3. személyben. V^{ce}DIGUM⁵⁸. Általában ezt úgy szokták értelmezni, hogy itt a 13 v-ben bejelentett ítéletnek megfelelően Izrael az ítélet tárgya, a 17 v-ben pedig ismét arról van szó, hogy Isten minden útjukat szemmel tartja, nem rejtőzhetnek el orcája elől, és nincsen bűnük elfedezve szemei előtt. Ráadásul a 18 v is a bűn megfizetéséről szól. Viszont éppen a 18 v időhatározója, a Ri'SONáH adverbium⁵⁹ mutatja, hogy a 13–18 v szakaszán belül különbséget kell tenni a nemsokára bekövetkező ítéletnek a valósága és az utána érvénybe lépő, de már biztosra vett kegyelem valósága között. Ennek megfelelően a 16–17 v tényleg megszakítják a 15 és 18 v közötti folytonosságot, és igazolják azt a feltevést, hogy itt olyan anyagról van szó, amelyet ké-

sőbbben iktattak be a prófécia szövegébe⁶⁰. Ezáltal aztán épp a 14–18 v összefüggésében megváltozott a 16 v eredeti értelme.

b/ A 16–17 v csak önmagukban véve eredetileg valóban az ítéletről szóltak. Emellett szól a halászatból kölcsönzött kép és a vele párhuzamos gondolatot tartalmazó vadászat képe is. A halászattal kapcsolatos helyeket már látuk, a vadászatra nézve azonban csak valódi értelemben van utalás az Ótestamentumban, átvitt értelemben nincsen, csupán ezen a helyen. - Az igealakok és a velük járó suffixumok is mutatják, hogy itt gondolati párhuzamról van szó:⁶¹ a halászás és a vadászás egyformán a zsákmányszerzést jelenti, amely mindenképpen a kifogott halnak, illetve az elejtett vadnak a megsemmisítése. Ugyanakkor a vadászat képe fokozza a halászat képének az értelmét, mert a halász tulajdonképpen a hálóba kerített zsákmányt csak kiemeli lételeméből, a vízből, de a vadász úzóbe veszi a kiszemelt vadat, kihajtja a rejtekhelelyéről, nem hagyja pihenni, hanem addig úzi, míg el nem ejti. Ez a hajsza, ami fokozza a zsákmányszerzés értelmét, még jobban kihangsúlyozza azt a képet, amelyet a halászat mutat fel. Így ez az egymás mellé állított két kép azt emeli ki, hogy egyáltalán nincsen remény a megmenekülésre, de főképpen azért nincs, mert „ezt mondja az Úr”. Mert annak ellenére, hogy sok halászról és sok vadászról van szó, kik nyilván a hódító hatalmak martalócait jelentették eredetileg, mint a Habakuk könyvében, mégis a Szövetséget kötő Isten az, aki itt cselekszik. Hiszen ő küld a halászok és vadászok után. De éppen az, hogy itt Isten a cselekvő alany, a megoldást is jelenti egyúttal. Ő ugyanis nemcsak az ítéletnek, hanem hangsúlyozottan a kegyelemnek is az Istene. Ezért ebben a szakaszban épp az ő főmondanivalója, hogy a kegyelem Istene mondja ki a megsemmisítő ítéletet és ugyanakkor azt a hallatlanul jó hírt is, hogy a megfizetés azonos a kiengesztelődéssel. Ennek alapján történhet meg az, hogy ennek a két versnek az anyaga beiktatódott a 14–18 v összefüggésébe. Így aztán a módosult értelme emelkedett ki: a 15 v után közvetlenül többé nem az ítéletre vonatkozott a halászat-vadászat átvitt értelme, hanem ahhoz a mondathoz kapcsolódott, hogy „visszaviszem őket az ő földjükre, amelyet az ő atyáinknak adtam”. Ebben az összefüggésben a halászat-vadászat képével járó zsákmányszerzésnek meglelt a pozitív jelentése. Tehát többé már nem az ítélet negatív értelmét hordozza magában, hanem azt, hogy Isten féltő szeretettel jár utána népe minden egyes elvesztett, eltűnt vagy az ítélet-büntetés miatti félelmében elrejtőzött tagjának.

Ennek megfelelően a sok halász és vadász most már, akikről itt szó van, többé nem az ítélet végrehajtására igénybe vett idegen hatalmak kegyetlen katonáit jelentik, hanem Istennek azokat az elküldött szolgáit, akik az érvényben lépett kegyelemnek megfelelően felkutatták és egybegyűjtik a választott nép szétszóródott tagjait. - A SÁLaCH- Qal Part. Act. alakja azt fejezi ki, hogy valaki elbocsát, útra enged valakit egy bizonyos céllal.⁶² Ezt a célt a L^e praepositio⁶³ mutatja meg: a sok halászhoz küld el a kegyeleméről beszélő Isten. A SÁLaCH másodszori alakja már Qal Imperf. Sing.1. személy:⁶⁴ elküldök. Ez az igealak is a L^e praepositióval együtt fejezi ki, hogy az elküldés cselekedetének célja a sok vadász. De mind a két esetben arról van szó, hogy Istennek szolgákra van szüksége ahhoz, hogy végrehajthassa elvégzett tervét. Ezt jelenti az a megbí-

zás, melyet a SLCH ige kifejez az Ótestamentumban általában, de különösképpen Jeremiásnál. Ezért a 16–17 versekben használt kép a halászatról és vadászatról, az itteni szövegkörnyezet szerint módosult jelentésével együtt, ezzel az igével közösen nyeri azt az értelmet, hogy Isten megbízást ad sokaknak arra, hogy véghez vigyék elvégzett megigazítási tervét. A Jeremiás könyvének az összefüggéséből látszik igazán, hogy mennyire fontos itt az, hogy nem valaki más, hanem maga Isten adja ezt a megbízást. A kegyelem Istenétől kapott megbízásnak a gondolata hordozza tulajdonképpen a halászat-vadászat átvitt értelmének a pozitív jelentését: Isten, aki a bűn megfizetésével kiengesztelődik, arról gondoskodik, hogy az övéi el ne vesszenek.

Ez az anyag tehát teljesen beleilleszkedik a 14–18 v összefüggésébe, s ettől kezdve többé nem az ítélet a mondanivalója, hanem az, hogy Isten sokakat bíz meg azzal, hogy ítélő kegyelmének megfelelően maradéktalanul összegyűjtsék a választott népének szétszóródott, vagy elrejtőzött tagjait, akiknek számára végeredményben ő az egyetlen élő Úr, s akinek egyedül van hatalma cselekedni.

c/ A Jer 16-17 k az eddigiek alapján is Izraelre nézve mondja ki a kegyelem ítéletét. A 18 v-ben az „ő bűneik és vétkeik” kétségtelenül visszautalnak a 12 v-re: „ti gonoszabbul cselekedtetek, mint atyáitok”. A RİSONÁH adverbium⁶⁵ pedig alátámasztja ezt, mert a közvetlenül bekövetkező ítéletre tereli a figyelmet azután, hogy már bejelentődött az eldöntött kegyelem (14–16 v). A 17 v KI kapcsolószóval kezdődik, amely eredetileg demonstrativum, mutatószó volt (jelentése: így, úgy, bizony, amúgy)⁶⁶ ahonnan aztán a konjunkcionális jelentése fejlődött ki: mivelhogy, hogy, mert, hát. Ezért a mondatnak olyan értelme van, amely föltétlenül az előzőkben mondottakra ad felvilágosítást: Isten azért tud megbízást adni szolgálóinak arra, hogy mindenünnen gyűjtsék össze hiánytalanul népe szétszóródott és félelmükben elrejtőzött tagjait, mert ismeri „minden útjukat”. Egyetlen egy sem kerülhetett el a figyelmét, és nem jutott az ő ismeretének a hatáskörén kívül. Tehát teljesen fedetlenül, leplezetlenül állanak előtte népének tagjai. Nyilvánvaló tehát, hogy ennek az atyai mindentudásnak az alapján áll a már véglegesen eldöntött kegyelemnek a kihirdetése éppenúgy, mint annak a hatalomnak a proklamálása, amely előbb az ítéletet hajtja végre. Egyébként az egész 16. fejezet Istennek ezt a mérhetetlen hatalmát emeli ki, és csodálattal beszél róla: „Óh, Uram, én erősségem, én hástyám és én menedékem a nyomorúság idején! Hozzád jönek...” (19–20 v). A 21. v ezért összefoglalja az eddigieket: „Imé, megismertetem velük ezúttal, megismertetem velük az én kezemet és hatalmamot, és megtudják, hogy az Úr az én nevem”. Hiszen minden és mindenki eltörpül Isten mellett, és jelentéktelenné válik mindaz, amit csak ember alkot, vagy akar, még ha a legtisztább lelkiismerettel is hivatkozik Istenre. Mert csak egyedül annak van létjogosultsága, amit az Isten kegyelmesen eltervez, és féltő szeretettel véghez is visz az ő felülmúlhatatlan hatalmával. Ezzel a tartalommal jár együtt a jeremiási, de általában az ótestamentumi próféciaíróknak megfelelően a halászatnak (és vadászatnak) az az átvitt értelme, melyet az idők teljességében a Messiás érkezését váró Izrael magára vonatkoztatott, és töretlenül remélte, hogy a közeljövőben be is teljesedik rajta. Ezek után érthető, hogy ilyen vára-

kozással és bizalommal eltelten örömmel hallották meg a halászok a Galileai tenger partján Jézus hívó szavából ezt a prófétaí igét, amellyel a kegyelem kiteljesedésének a szolgálatára adott reményteljes ígéretet.

III.

Jézus Istennek az Igéjét, vagyis önmagát prédikálta,⁶⁷ amikor azt mondta a halászó embereknek, hogy „kövessetek engem, és én azt mívelem, hogy embereket halásszatok.”

a/ Önmagát Messiásnak tarthatta Jézus, ugyanis azt ígérte az embereknek, hogy az idő teljességével elközeledett az Isten országa (Mk 1,15), bár tartózkodott attól, hogy kimondottan rá alkalmazzák ezt a méltóságjelzőt. Ugyanígy Isten Fiának is tarthatta magát, mert addig elképzelhetetlen módon Atyának szólította Istent, és Isten népének megadta azt a szabadságot, hogy ők is Atyának szólítsák az Istent. Harmadsorban Isten szenvedő szolgájának is tarthatta magát, aki azért jött, hogy magára véve az engesztelő áldozatot jelentő keresztalált, sokaknak javára szolgáljon. Ezekon kívül azonban még azt is mondta magáról, hogy ő az Emberfia. Ez a cím akkor általánosan elismert volt, csak Jézus nem a vallásos jelentésű felségjelző értelmében használta, hanem olyan értelemben, ami a hallgatói körében mindig felvetette a kérdést, hogy tulajdonképpen kicsoda is ez a Jézus. mert arra, hogy Jézus önmaga jelentőségét kiemelje, nem felelt meg pontosan se az Isten szolgája, se a Messias, és az Isten Fia cím se, sem semmilyen apokaliptikus jellegű méltóság-cím sem, s ezért az önmagára alkalmazott Emberfia megnevezés azt mutatta, hogy ő sokkal több mindannál, amiket ezek a fenti méltóság-címek kifejezésre juttatnak. Pontosan ezáltal tudott ő egészen közel jutni hallgatói szívéhez, hiszen nem a már kialakult vallásos képzetek megszemélyesítőjeként lépett fel, hanem a maga cselekedetének és beszédének a teljes valóságában. Ezért tudta a maga személyében valósággá tenni és hirdetni Isten jelenlevő uralmát.^{67a}

Egyrészt tehát Jézus megismételte az Istentől adott ígéretet, mégpedig olyan értelemben, hogy most érkezett el a beteljesedése az ígéret megvalósulásának. Másrészt, ezt olyanformán fogalmazta meg, hogy teljesen közérthető volt, vagyis a megszólítottak számára a szentírási helyek, próféciák alapján khangzott. Ugyanis ezek a próféciák tudatosították és tartották ébren a reménységet, hogy bizalommal várják Isten megváltásra jövő, testben megjelent szeretetét. A Galileai tenger partján megszólított halászok ezért csodálkozó örömmel hallották meg a hozzájuk szóló Igét, és azonnal engedelmeskedtek az őket hívó Jézusnak azért, hogy tovább is adhassák azt a bizodalmat, amelyet Isten mindent felülmúló atyai szeretete hoz létre az embereken.

b/ Az ember csak önmagában maradvá meghasonlik, mert önmaga erejére hagyatva azt látja, hogy nem tud megbirkózni sem a reménytelenségével, sem nyomorúságos állapotával.⁶⁸ Nem lát kiutat önmaga megtartására: a különböző korok kihívásai, a lét fenyegetettsége, a prométheuszi elven alapuló elszabadult technika felelőtlen érzéketlensége alapján kialakult „piac jellemű” ember gátlástalanságára, meg a nagyhatalmi törekvésekből eredő háborús pusztítások és az egyéb természetű nélkülözések miatt.⁶⁹ Szeretne kiutat talál-

ni abból a szorongásból és félelemből, amely eltölti, másrészt pedig azt szeretné, hogy kikerüljön az anyagi nélkülözésnek reménytelenséggel és veszélyeztetettséggel fenyegetett állapotából, és főképpen aztán szeretne megmaradni Isten gyermekének az ezzel az állapottal járó minden oltalmával együtt, és azaz az élménnyel együtt, hogy Istennek alkalmas és megfelelően hasznos munkatársa lehet (Gen 2,15). Csakhát az ember minden képessége, teremtő-alkotó ereje önmagában véve mind semmisnek bizonyul, mert csak addig lehet értelme, amíg egy ember vagy egy közösség életben van.⁷⁰ Isten nélkül befejeződik a lét értelme is az elmúlással, a halállal. Ennek pedig olyan visszahatása van a küszködő, kötelezettségét végző emberre, hogy teljes kilátástalanságba, reménytelenségbe kerül: kinek és miért törődni, meg törekedni, ha úgyszólván értelmetlen az egész emberi küszködés?! Hiszen ha csak magára van utalva, és arra, ami erő benne van, meg ami rajta múlik, akkor végül is minden csak egy nagy csődbe vezet! Ebben az állapotban van szükség tényleg segítségre az embernek! - Isten Igéje, vagyis maga Jézus Krisztus a megjelenésével, hívó szavával pontosan az ellenkezőjét mutatta meg annak, amit az ember magában és maga körül levő világban reménytelen lemondással megállapíthat: az Istenre emlékeztetett, az ezelőtt élt, már elmúlt generációk számára a múltban elhangzott prófétai ígéretekre hivatkozott, és a jövőt tárta fel, hogy reménységet gerjessen hallgatói szívében. Ugyanakkor kijelentette önmagát, mint aki teljhatalommal hozza közelebb a rég várt és remélt jövőt, egyszersmind újabb ígéretet adott arra nézve, hogy akik rá hallgatnak, a munkatársaivá lehetnek ebben a megvalósítandó jövődében és részeseivé lehetnek annak az oltalomnak, békességes boldogságnak, amit Isten kiteljesedett uralma biztosít.

Jézus elhívó Igéje örvendező bizonyosságot váltott ki a hétköznapiok fáradalmi között munkálkodó emberekből, ami által elkötelezte őket maga mellett egy olyan életvitelre, amelyben minden munka arra irányul, hogy az emberek között lehetőleg senki ne legyen elvesztetté Isten számára - függetlenül attól, hogy hol és mikor, és milyen körülmények között él, és milyen közösséghez tartozik.

Az anyaszentegyház igehirdetői szolgálatának az ilyen szemléletesen közérthető prófétai igehirdetésre támaszkodó prédikálása jelenti nemcsak a vasárnaponkénti, hanem a mindennapi feladatát, hiszen erre hívta el őt megváltó Ura. Pál apostol ezt fogalmazta meg nagyon tömören a Gal 2,20–21-ben, ahol az elhívott emberben élő Krisztusról szól, aki megtartja és meg is őrzi azt, aki követi is a hívását. Mert ezzel ismét Isten munkatársává lesz újteremtés által (2Kor 5, 17).

Jegyzetek

⁴⁸ Vö. A. Weiser, i.m. 189 old. - C. Westermann, Abriss der Bibelkunde, Stuttgart, 1984. 88–90 old.

⁴⁹ Lásd uo.

⁵⁰ Vö. A. Weiser, Jeremia, in. ATD. 1956. ad loco.

⁵¹ Lásd E. Jenni, Lehrbuch der Hebräischen Sprache des Alten Testaments. Basel-Frankfurt am Main. 1981. 64. 92 old. - vö. Gesenius-Kautsch,

Hebräisches Grammatik, Leipzig. 1896. 487 old. Genesisus WbNT. Ké I. szócikk.

⁵² Lásd G. Lisowsky, Konkordanz zum hebräischen AT, Stuttgart, 1958, CHaJ JHWH szókapcsolat előfordulásait. - Jenni-Westermann, I. 218 és 549–557 col.

⁵³ Lásd uo. a CHaJ'aNI szókapcsolatot

⁵⁴ Vö. Bak Á., Eskű, in Bibliai fogalmi szókönyv. szerk. Kozma Zs. Kvár, 1992. 99–100 old. - P. Van Imachoot, Eid, in. Bibellexikon, 367–368 col.- J. G. SS. Thomson, Oaths, in. The New Bibl. Dict. 902 old.

⁵⁵ Lásd Jenni, Grammatik, 65 és 142 old - Pálffy Miklós, Héber nyelv és gyakorlókönyv, Bp. 1964. 96 old. - Gesenius, WbAT. 'LH szócikket. - Jenni-Westermann, I. 723-726 col.

⁵⁶ Lásd Gesenius- Kautsch, Gramm. 295–296 old.

⁵⁷ Lásd G. Lisowsky, Konkordanz AT. BJ' címszót.

⁵⁸ Lásd Gesenius-Kautsch, Gramm. 1999 old.

⁵⁹ Lásd Gesenius, WbAT. R'SJN szócikket.

⁶⁰ Vö. A. Weiser, Einleitung, 189 old.

⁶¹ Lásd Diethelm Michel, Israels Glaube im Wandel. Berlin-Schleswig-Holsten. 1971. 211–222 old. G. Stemberger, Geschichte der jüdischen Literatur, München, 1977. 22. 97 old. - Benedek Marcel, Irodalmi hármaskönyv, Buk. 1982. 29–30 old. uő. Az olvasás művészete, Bp. 1985. 307 old.

⁶² Lásd Gesenius, WbAT. SLH címszót.

⁶³ Lásd Gesenius-Kautsch, Gramm. 119–120 old. 288–294 old. Jenni, Gramm. 61–62 old. 82–83 old.

⁶⁴ Lásd Gesenius WbAT. SLCH címszót

⁶⁵ Lásd uo. R'SJN címszót.

⁶⁶ Lásd uo. a KI mutatónévmást.- Jenni, Gramm. 60 old. - Gesenius-Kautsch, Gramm. 488–493 old.

⁶⁷ Vö. E. Schweitzer, Der Menschensohn, in. uő. Neotestamentica, Zürich-Stuttgart, 1963. 56–84 old. Vö. uő. Jesus Christus im vielfältigen Zeugnis des NTs, 18–30 old. E. Grässer, Nachfolge und Anfechtung, in.uő. Der alte Bund im Neuen. 176. old.

^{67a} Lásd E. Schweizer, Jesus Christus im vielfältigen Zeugnis, 18–26 old.

⁶⁸ Vö. F. A. Schaeffer, Menekülés az értelemről. ford. Hallgató D., h.n.é.n. - uő. Gott ist keine Illusion, Wuppertal, 1977. - W. Pannenberg, Was ist der Mensch? Göttingen, 1972. - H. W. Wolf, Anthropologie des Alten Testaments München, 1973. - K. H. Miskotte, Wenn die Götter schweigen, München, 1966. 11–45 old. - Hirdesd az Igét, Szerk. Zsinat Elnöksége, Bp.1980. 288–291 old.

⁶⁹ Vö. Gáll Ernő, Az emberség mai és holnapi megpróbáltatása. in. uő. Az ezredforduló kihívása. Buk. 1986. 90–176 old.

⁷⁰ Lásd E. Brunner, A mi hitünk. Ford. Bíró Mózes. h. n. é.n. 76–77. old. és 107-110. old. - Vö. W. Ratschow, Kunst. in. RGG. München, 1963. IV. 127-131. col. - Tánczos Vilmos, Egyház, vallás, népi kultusz, in. uő. Keletnek megnyílt kapuja. Kolozsvár, 1996. 223–262. old.

Dr. FODOR LÁSZLÓ

A VALLÁSOS NEVELÉSRŐL

Minden jel arra utal, hogy iskoláinkban megvalósított magas szintű tudományos oktatás semmiképpen nem zárja ki (nem zárhatja ki) azt a vallásos nevelést, mely fölülelemelkedik a tapasztalati és tudományos ismereteken, s melynek középpontjában a vallásos hit, mint hangsúlyozott érzelmekkel dúsított (érzületes) meggyőződés található. A történeti visszatekintés azt mutatja, hogy a vallás, mint az emberi hit külső megnyilvánulása, valamilyen formában mindig jelen volt a pedagógiai rendszerekben, sok esetben azok központi vetületét képezve. Még a diktatúrára alapozó kommunisztikus rendszer ateista iskolája sem volt mentes, illetve nem tudott hermetikusan elzárkózni a vallás behatásaitól, hiszen a materialista érvindítékok sehogyan sem tudták felvenni a harcot a természetfölötti motívumokkal. Azok a próbálkozások, amelyek a vallást ki akarták rekeszteni az iskolák életéből, részint abból a megfontolásból, hogy az nem nyújt egy eléggé racionális, kellő mértékben intellektualisztikus és tudományos magyarázatot a valóságra vonatkozóan (és itt rögtön felvetődik a kérdés, hogy vajon melyik tudományos diszciplína vagy filozófia képes erre), részint arra az elvre hivatkozva, hogy a vallás az mindenkinek személyes problémája, nemcsak naivaknak bizonyultak, hanem károsoknak is, mert hiszen a megismerés folyamata nem ér el kellő hatékonyságot, ha abban a hit nem jelentkezik mint sajátos (és megkerülhetetlen) mozzanat. Az iskola világi jellege nem jelentheti tehát a vallásosság visszautasítását, pláne akkor, ha a gondolkodás, illetőleg a világ- és életfelfogás, valamint a lelkiismeret szabadságát tekinti a legfőbb értéknek.

A vallást a neveléssel összekötő szál abban tapintható ki, hogy a vallásos hit mindig az egyén ama erkölcsösségét szolgálta, amely nyilvánvaló módon az általános nevelési tevékenység egyik alapvető célkitűzését képezte.

Köztudott, hogy a vallásos hit, mint sajátos pszichológiai jelenség, azoknak a képzeteknek, gondolatoknak, fogalmaknak, érzelmeknek, beállítódásoknak, meggyőzéseknek, tetteknek, felfogásoknak az összessége, melyek Istenre, mint örökéletű erkölcsi tökélyre vonatkoznak. A vallásos nevelés voltaképpen az Isten, mint mindennek teremtője és ura, iránti tiszteletre való ráhangolás, Istennel szembeni szeretet, csodálat és áhítat alakítása. A nevelés folyamatában a gyermek Istenhez való közeledése részint a gondolkodás, részint az érzelem, részint pedig az akarat ösztönzésének alapján valósulhat meg. A vallásos nevelés, minden más fejlesztési dimenziótól eltérően, integráló ereje révén átfogja a növendék szenzoriális, intellektuális, morális és akaratil vetületeit, egész szellemi életét, családi, iskolai, közösségi és tág társadalmi ténykedéseinek összességét. Ebben az értelemben kiemelkedik a vallás azon képessége, hogy a fejlődő egyén globális világszemléletét, illetve holisztikus jellegű életfelfogását határozza meg, azaz egy olyan átfogó komplex egyéni